

Norges Høyesterett - Dom - HR-2019-1153-A

Instans	Norges Høyesterett – Dom
Dato	2019-06-18
Publisert	HR-2019-1153-A
Stikkord	Avtalerett. Lemping. Erstatning. Inntektstap.
Sammendrag	En kvinne som hadde pådratt seg skader ved et bilsammenstøt, inngikk tre år senere avtale med det ansvarlige forsikringsselskapet om erstatningsoppgjøret. Hun ble senere tilkjent uførepensjon som 100 % ervervsmessig ufør, og krevet da forsikringsoppgjøret gjenopptatt i medhold av avtaleloven § 36. Høyesterett kom til at kravet ikke kunne tas til følge. På bakgrunn av situasjonen da avtalen ble inngått, fremsto det som utvilsomt at den etterfølgende utviklingen - at den ervervsmessige uførheten viste seg å bli varig - ikke lå utenfor det partene da måtte regne med. På avtaletidspunktet måtte det også fremstå som meget usikkert hva som ville bli utfallet av en eventuell tvist hvis den ervervsmessige uførheten skulle bli varig. (Rt-sammendrag)
Saksgang	Nedre Telemark tingrett TNETE-2017-34534 – Agder lagmannsrett LA-2018-14459 – Høyesterett HR-2019-1153-A, (sak nr. 18-188052SIV-HRET).
Parter	If Skadeforsikring NUF (advokat Nora Lund Lefdal – til prøve) mot A (advokat Einar Ingvald Skrøder Lohne).
Forfatter	Dommerne Thyness, Bergh, Matheson, Bull og Endresen.
Sist oppdatert	2019-06-21

- (1) Dommer **Thyness**: Saken gjelder krav basert på avtaleloven § 36 om tilsidesettelse av avtale mellom et forsikringsselskap og en privatperson om erstatning for tap i inntekt forårsaket av en trafikkulykke.
- (2) A var fredag 19. januar 2007 utsatt for et sammenstøt mellom to biler i et veikryss på Herøyaveien i Porsgrunn. Den andre bilen som var involvert i sammenstøtet, var forsikret i If Skadeforsikring NUF, som har erkjent ansvar.
- (3) Samme dag som ulykken fant sted, ringte As mor til legevakten og meddelte at datteren hadde fått «litt smerter i nakken og nedover ryggen» og ønsket at dette skulle bli registrert i journalen. A var hos fastlegen 24. januar 2007 og ble sykmeldt fra sin stilling som butikkmedarbeider som delvis arbeidsufør fra 24. til 28. januar 2007. Legen noterte i journalen at «[h]un vil bli bra av dette», og at endelig hoveddiagnose var «forstuvning/forstrekkning nakke L29».
- (4) As smerter i nakke og skulder fortsatte utover i 2007, og hun var flere ganger sykmeldt som følge av disse plagene. I desember 2007 startet hun i ny stilling i en annen butikk. Med virkning fra 9. april 2008 ble hun imidlertid sykmeldt, og dagen etter ble hun oppsagt fra stillingen. Hun ble langtidssykmeldt og mottok etter hvert rehabiliteringspenger og arbeidsavklaringspenger mens hun ble utredet av spesialister og fulgt opp av støtteapparatet med ulike tiltak.
- (5) Etter anmodning fra If ved brev av 4. september 2008 foretok dr. Olav Løve en utredning som er oppsummert i en spesialisterklæring datert 30. oktober 2008. Dr. Løve konkluderte med at det var sannsynlighetsovervekt for årsakssammenheng mellom trafikkulykken og As plager. Han beregnet hennes medisinske uførhet til 5,92 prosent og ga uttrykk for at det var vanskelig å fullt ut forklare det store funksjonstapet.
- (6) A, representert ved advokat Einar Lohne, fremmet krav mot If Skadeforsikring NUF om erstatning for personskade. Det fant i denne sammenheng sted en dialog om oppgjøret mellom A representert ved advokat Lohne og If. Dialogen ledet gjennom en brevveksling frem til en avtale om erstatningsoppgjøret.
- (7) Første ledd i brevvekslingen er et brev datert 23. mars 2010 som If sendte til advokat Lohne. Her sa If blant annet følgende:

«Vi mener det ikke er holdepunkter for et betydelig erstatningsoppgjør. Det springende punkt blir om saken kan løses utenfor rettssystemet.

Vi finner å øke vårt tilbud om full og endelig erstatning for personskade etter trafikkuhell 190107 til kr 250.000,—.

For ordens skyld presiserer vi at vårt tilbud omfatter et fullt og endelig erstatningsoppgjør der alle poster er inkludert, slik at risikoen for eventuelle endrede forutsetninger påhviler hver av partene.»
- (8) Advokat Lohne besvarte dette i brev av 20. april 2010 der det blant annet heter:

«Det kan underrettes om at vår klient for å bli ferdig med saken har valgt å akseptere tilbudet om en ytterligere utbetaling på kr. 250.000,— til dekning av fremtidig inntektstap/risikoerstatning, samt ekstrautgifter.

Bakgrunnen for aksepten er at vår klient, som nå er under attføring, ser det som mest sannsynlig at hun vil komme tilbake i arbeid etter avsluttet attføring. Skulle det imidlertid vise seg at hun som følge av plagene etter den aktuelle trafikkulykke varig vil falle ut av arbeid på en slik måte at det oppgjør som nå skjer fremstår som urimelig, vil hun naturlig nok komme tilbake til saken.»

- (9) I et avsluttende brev fra If av 22. april 2010 uttaler selskapet:
- «Som fullt og endelig oppgjør under bilansvaret kan vi akseptere en sluttutbetaling på kr 250.000,–. Beløpet er overført til klientkonto ...
- Som det fremgår av dette brev [Ifs brev av 23. mars 2010] er erstatningen utbetalt under forutsetning av fullt og endelig oppgjør, som omfatter alle erstatningsposter. Av den grunn kan gjenopptagelse av saken ikke påregnes hvis det ikke foreligger grunnlag etter skl. § 3-8 eller Avtalelovens § 36.»
- (10) A mottok betaling uten ytterligere kommentarer. Utbetalingen kom i tillegg til tidligere utbetalt erstatning på 40 000 kroner for «lidt inntektstap» samt utbetalinger for pådratte utgifter, herunder juridisk bistand.
- (11) Etter at A ble sykmeldt 9. april 2008, er hun aldri kommet tilbake i arbeid. Etter at en første søknad om uførepensjon var blitt avslått i juni 2012, ble hun etter gjentatt søknad ved vedtak av 6. mars 2014 innvilget uførepensjon med uføregrad på 100 prosent med virkning fra 1. april 2014 og med uføretidspunkt fra 1. april 2008.
- (12) **Prosesshistorien**
- (13) A fremmet gjennom advokat Lohne i juni 2016 krav i medhold av avtaleloven § 36 om gjenopptak av forsikringsoppgjøret. If avviste kravet ved brev av 20. juni 2016.
- (14) A tok 17. februar 2017 ut stevning mot If med krav basert på avtaleloven § 36 om ytterligere erstatning etter trafikkulykken i 2007.
- (15) Nedre Telemark tingrett avsa dom 5. desember 2017 [TNETE-2017-34534]¹ med følgende domsslutning:
- «I If Skadeforsikring frifinnes.
- II Hver av partene dekker sine egne omkostninger med saken.»
- (16) Tingretten baserte sin avgjørelse på at A ikke hadde sannsynliggjort at det forelå årsakssammenheng mellom trafikkulykken og den varige ervervsmessige uførheten. I den utstrekning nakke- og skulderplagene kunne tenkes å være en samvirkende årsak, ville den være for perifer for å knytte ansvar til den. Det var dermed ikke grunnlag for noen revisjon av partenes avtale fra 2010.
- (17) A anket til Agder lagmannsrett som 19. oktober 2018 avsa dom [LA-2018-14459]¹ hvor domsslutningen punkt 1-3 lyder:
- «1. If Skadeforsikring NUF dømmes til å betale A erstatning på 1.085.800 – enmillionogåttifemtusenåttehundre – kroner.
2. If Skadeforsikring NUF dømmes til å betale A sakskostnader for lagmannsretten på 528.982 – femhundreogtjueåttetusennihundreogåttito – kroner.
3. If Skadeforsikring NUF dømmes til å betale A sakskostnader for tingretten på 479.892 – firehundreogsyttitusenåttehundreognittito – kroner. If Skadeforsikring NUF skal i tillegg betale utgifter til rettsoppnevnt sakkyndig, etter særskilt fastsettelse.»
- (18) Lagmannsretten delte seg i et flertall og et mindretall.
- (19) Flertallet la til grunn som mest sannsynlig at det forelå faktisk årsakssammenheng mellom trafikkulykken og nakke-distorsjonsskaden med ledsagende psykiske og autonome plager og også

senere varig ervervsmessig uførhet. Flertallet kom videre til at skaden hadde endret seg vesentlig til skadelidtes ulempe idet hun i 2014 var blitt innvilget uføretrygd med en uføregrad på hundre prosent, og at forandringen lå utenfor det partene regnet med da avtalen ble inngått. Avtalen fremsto i ettertid som urimelig og ubalansert i forhold til et riktig oppgjør, og etter en samlet vurdering ville det virke urimelig å gjøre avtalen gjeldende.

- (20) Flertallet delte seg imidlertid når det gjaldt hva revisjonen av avtalen skulle gå ut på. En dommer mente at det i hovedsak kunne tas utgangspunkt i As egen tapsberegning og ville tilkjenne tilleggserstatning på 2 100 000 kroner. Den andre dommeren i flertallet mente at avtalens urimelige virkninger ville bli tilstrekkelig avbøtet ved en tilleggserstatning for inntektstap på 1 000 000 kroner med tillegg av utgifter til spesialisterklæringer på 85 800 kroner.
- (21) Mindretallet fant ikke grunnlag for avtalerevisjon i medhold av avtaleloven § 36. Dommeren bygget på at skadelidtes ervervsevne ikke var vesentlig endret siden avtaleinngåelsen. Mindretallet fant heller ikke at det forelå tilstrekkelig årsakssammenheng mellom trafikkulykken og As ervervsmessige uførhet.
- (22) I samsvar med prinsippet i tvisteloven § 19-3 tredje og fjerde ledd ble det tilkjent erstatning med det høyeste beløp som et flertall av dommerne stemte for. Domsslutningen reflekterer følgelig konklusjonen til den dommeren i flertallet som stemte for den minste tilleggserstatningen.
- (23) If har anket lagmannsrettens dom inn for Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen av avtaleloven § 36 og bevisdømmelsen på dette punkt. Den er avgrenset mot årsakssammenheng og utmåling.
- (24) A innga tilsvaer og avledet anke med hensyn til utmålingen.
- (25) Ved beslutning i Høyesteretts ankeutvalg 22. januar 2019 ble anken tillatt fremmet. Den avledede anken over utmålingen ble ikke tillatt fremmet.
- (26) **Partenes anførsler og påstander**
- (27) Den ankende part – **If Skadeforsikring NUF** – har i hovedsak gjort gjeldende:
- (28) Lagmannsrettens flertall har anvendt avtaleloven § 36 feil ved at de tre hjelpevilkårene som fremgår av Rt-2013-769, er anvendt isolert og uten å foreta en slik bred rimelighetsvurdering som avtaleloven § 36 legger opp til. Et sentralt forhold som dermed ikke er tillagt vekt, er at man med avtalen løste en sak hvor det var stor usikkerhet, blant annet knyttet til årsakssammenheng mellom trafikkskaden og skadelidtes funksjonstap.
- (29) Anvendelsen av hjelpevilkårene er også feil.
- (30) Det første hjelpevilkåret – at skaden må ha utviklet seg vesentlig til ugunst for skadelidte siden avtalen ble inngått – er ikke oppfylt. Det er ingen endring i hennes medisinske uførhet, og hun var allerede da avtalen ble inngått, ute av arbeid. Det eneste nye er at skadelidte er blitt innvilget varige ytelser i form av uførepensjon.
- (31) Det andre hjelpevilkåret – at forandringen må ligge utenfor det begge parter regnet med ved avtaleinngåelsen – er heller ikke oppfylt. Det var ved avtaleinngåelsen åpenbart en høy grad av sannsynlighet for at A ikke ville komme tilbake i arbeid, og iallfall If la dette til grunn.
- (32) Ved vurdering av om avtaleloven § 36 kommer til anvendelse i vår sak, som gjelder forverring av ervervsmessig uførhet uten forverring av helsen som sådan, må det også ses hen til at den

generelle regelen i skadeserstatningsloven § 3-8 om gjenopptak av erstatningsoppgjør ved blant annet tap i fremtidig erverv, etter en bevisst vurdering fra lovgivers side bare gjelder hvor skadelidtes helse er forverret.

- (33) If Skadeforsikring NUF har nedlagt slik påstand:
«Tingrettens dom punkt 1 stadfestes.»
- (34) Ankemotparten – A - har i hovedsak gjort gjeldende:
- (35) Lagmannsrettens flertall har korrekt anvendt avtaleloven § 36 i samsvar med de kriterier som fremgår av Rt-2013-769.
- (36) Skaden har utviklet seg vesentlig til ugunst for skadelidte med hensyn til ervervsmessig uførhet ettersom hun er blitt erklært varig ervervsmessig ufør og har fått innvilget uførepensjon.
- (37) Utviklingen lå utenfor det partene regnet med. A anså det på avtaletidspunktet som mest sannsynlig at hun ville komme tilbake i arbeid etter gjennomført attføring. Forutsetningen underbygges av det utbetalte beløpet som er vesentlig mindre enn det som må til for å dekke hennes tap ved 100 prosent varig uførhet.
- (38) Endelig fremstår avtalen som urimelig og ubalansert i forhold til et riktig oppgjør.
- (39) A har nedlagt slik påstand:
«Anken forkastes.»
- (40) **Mitt syn på saken**
- (41) Jeg er kommet til at anken bør føre frem.
- (42) Kravet om å sette til side partenes avtale fra 2010 bygger på avtaleloven § 36.
- (43) Partene er enige om at avtalen dem imellom ikke gir selvstendig grunnlag for å ta opp igjen skadeoppgjøret.
- (44) Videre er partene enige om at skadeserstatningsloven § 3-8 ikke kan gi grunnlag for revisjon av avtalen i vår sak fordi denne bestemmelsen bare gir grunnlag for revisjon av skadeoppgjør hvis skadelidtes helse har forverret seg. En endring av ervervsmessig uførhet uten at dette skyldes forverring av helsetilstanden, gir altså ikke grunnlag for revisjon etter skadeserstatningsloven § 3-8.
- (45) Som fremholdt i Rt-2013-769 avsnitt 46 er det på den annen side ikke holdepunkter for at bestemmelsen innskrenker anvendelsesområdet for avtaleloven § 36. At skadeserstatningsloven § 3-8 bare gjelder der skadelidtes helsetilstand er forverret, har derfor ikke betydning for vurderingen av om vilkårene for avtalerevisjon etter avtaleloven § 36 er til stede på annet grunnlag, slik som i vår sak der A bygger sitt krav på endringen i hennes ervervsmessige uførhet.
- (46) Avtaleloven § 36 første og annet ledd lyder:
«En avtale kan helt eller delvis settes til side eller endres for så vidt det ville virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk å gjøre den gjeldende. Det samme gjelder ensidig bindende disposisjoner.
Ved avgjørelsen tas hensyn ikke bare til avtalens innhold, partenes stilling og forholdene

ved avtalens inngåelse, men også til senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig.»

- (47) Høyesterett tok i Rt-2013-769 stilling til om en avtale om erstatningsoppgjør som omfattet tap i fremtidig erverv, kunne settes til side på grunn av den etterfølgende utvikling. Førstvoterende uttalte innledningsvis i avsnitt 44 at

«[e]ter avtaleloven § 36 kan en avtale settes til side dersom det vil være urimelig å gjøre den gjeldende. Hva som skal til for at en avtale skal kunne settes til side, er avklart ved en rekke saker for Høyesterett, som jeg ikke finner grunn til å referere til. Gjennomgående understrekes det klare utgangspunkt at avtaler skal holdes, og det er klart dekkende å si at det er tale om en heller snever unntaksbestemmelse.»

- (48) For så vidt gjelder avtaler om forsikringsoppgjør for tap i fremtidig inntekt uttalte han videre:

«(47) Avtaleloven § 36 gir ikke i seg selv mye veiledning for når den kan føre til at en avtale må settes til side, men lovens forarbeider og en etter hvert omfattende rettspraksis gir nå veiledning. På rettsfelt der problematikken er tilbakevendende, oppstår det likevel et praktisk behov for mer konkret veiledende normer. På det aktuelle området er dette etablert gjennom underrettspraksis. I sak for Frostating lagmannsrett, RG-2005-968, var partene enige om at det kunne oppstilles tre kumulative vilkår for fremme av et krav på tilleggserstatning etter at et forutsetningsvis endelig erstatningsoppgjør har funnet sted:

- '1. Skaden må ha forandret seg vesentlig til ugunst for skadelidte siden avtalen ble inngått, enten med hensyn til medisinsk eller ervervsmessig invaliditet.
2. Forandringen må ligge utenfor det begge parter regnet med da avtalen ble inngått.
3. Den inngåtte avtalen må i ettertid fremstå som urimelig og ubalansert i forhold til et riktig oppgjør.'

(48) Frostating lagmannsrett ga sin tilslutning til dette, og disse vilkårene er tillagt betydelig vekt både i senere dommer og, etter det opplyste, i selskapspraksis. Selv om det må fastholdes at det må skje en samlet vurdering av alle relevante omstendigheter, er jeg enig i at vilkårene gir god veiledning for når avtaleloven § 36 vil føre til at en oppgjørsavtale for personskade må settes til side på grunn av etterfølgende omstendigheter.»

- (49) Lagmannsrettens flertall har i vår sak lagt til grunn at skaden har forandret seg vesentlig til ugunst for skadelidte med hensyn til ervervsmessig invaliditet idet hun våren 2014 ble innvilget full uføretrygd med uføregrad på hundre prosent. If har innvendt at hverken den medisinske eller den ervervsmessige uførheten kan anses å ha forandret seg vesentlig. A hadde vært ute av arbeid i to år da avtalen ble inngått. Den eneste etterfølgende utvikling er at hun er innvilget uførepensjon etter at det er konkludert med at den ervervsmessige uførheten er varig, og dette reflekterer ingen endring av selve skaden.

- (50) Jeg finner det ikke nødvendig å ta stilling til om endringen i denne sammenheng nødvendigvis må knytte seg til den konkrete tilstand – ervervsmessig uførhet – eller om det er tilstrekkelig at et forhold som var forutsatt å være midlertidig, viser seg å bli varig. Det fremstår i vår sak uansett som utvilsomt at den etterfølgende utvikling – at den ervervsmessige uførheten viste seg å bli varig – ikke oppfyller vilkåret om at forandringen må ligge utenfor det begge parter regnet med da avtalen ble inngått.

- (51) I saken i Rt-2013-769 hadde lagmannsretten lagt til grunn at «det ikke kan ha vært helt utenkelig for skadelidte at hennes arbeidsevne ville bli redusert». Førstvoterende fant i avsnitt 52 at dette var for strengt. Spørsmålet måtte være om «muligheten for tap i ervervsevne var tilstrekkelig fjern», altså en objektivisert tilnærming.

- (52) I vår sak hadde skadelidte da avtalen ble inngått vært helt ute av arbeid i to år, og hun hadde vært gjenstand for omfattende utredning og oppfølging. Det fremgår av erklæring fra psykologspesialist datert 19. april 2010 at skadelidte «er nå så preget av smerter at det er usikkert når, og om hun kan komme tilbake i en type jobb», og at hun «har en omfattende smerteproblematikk med sosial fobi og depressiv lidelse som tilleggsproblemer. Disse lidelsene gjør henne 100 % arbeidsudyktig». Det er uklart om denne erklæringen var kjent for A da hun gjennom sin advokat godtok Ifs tilbud 20. april 2010, men hun må iallfall i hovedsak ha vært på det rene med situasjonen.
- (53) På denne bakgrunn finner jeg det utvilsomt at muligheten for at A ville bli varig ervervsmessig ufør ikke fremsto som en tilstrekkelig fjern mulighet til at vilkåret om at «forandringen må ligge utenfor det begge parter regnet med da avtalen ble inngått» kan anses oppfylt.
- (54) Forholdene i vår sak er på dette punkt annerledes enn i saken i Rt-2013-769 der skadelidte på avtaletidspunktet var i 80 prosent stilling og en uke senere gikk over i 100 prosent stilling, for så nesten fire år senere å bli innvilget uføreytelser basert på en uføregrad på 50 prosent.
- (55) I det minste ett av de tre kumulative vilkårene oppstilt i Rt-2013-769, er dermed ikke oppfylt.
- (56) Spørsmålet er likevel om dette er tilstrekkelig til at avtalerevisjon etter avtaleloven § 36 er utelukket. Som fremhevet i Rt-2013-769 må det holdes fast ved at «*det må skje en samlet vurdering av alle relevante omstendigheter*». Følgelig vil det unntaksvis kunne være rom for avtalerevisjon selv om ikke alle de tre vilkårene er oppfylt. Terskelen for å sette en avtale til side etter en helhetsvurdering må imidlertid under disse omstendigheter ligge ekstra høyt.
- (57) Det som særlig påkaller oppmerksomheten i vår sammenheng, er det store avviket mellom det lagmannsretten har lagt til grunn som full erstatning for tapt inntekt – over to millioner kroner – og den avtalte erstatningen for tapt inntekt på 250 000 kroner. Et slikt avvik vil kunne medføre at avtalen, avhengig av de øvrige omstendigheter, fremstår som urimelig og ubalansert i favor av forsikringsselskapet, som i utgangspunktet er den sterke part i avtaleforholdet.
- (58) I vår sak kommer det imidlertid her inn med tyngde at det på avtaletidspunktet må ha fremstått som meget usikkert hva som ville bli utfallet av en eventuell tvist hvis As ervervsmessige uførhet skulle bli varig. Usikkerheten knyttet seg særlig til om A i en eventuell rettsak ville få medhold i at det forelå tilstrekkelig nær årsakssammenheng mellom trafikkskaden og den ervervsmessige uførheten, men også til hvor stor erstatning som eventuelt ville bli utmålt.
- (59) Ved å inngå avtalen sikret A seg en ikke ubetydelig erstatning for tap i fremtidig inntekt uavhengig av om hun noenlunde raskt skulle komme tilbake i arbeid, og hun eliminerte prosessrisikoen som var knyttet til hennes erstatningsrettslige stilling. Til gjengjeld ga hun fra seg muligheten til å kreve høyere erstatning dersom den ervervsmessige uførheten skulle vare ved.
- (60) Hun forsøkte som nevnt å få inn et forbehold i avtalen om å kunne komme tilbake til saken hvis hun «vil falle ut av arbeid på en slik måte at det oppgjør som nå skjer fremstår som urimelig». Men If avviste dette og utbetalte erstatningen uten ytterligere kommentarer fra As side etter å ha presisert at «gjenopptagelse av saken ikke [kan] påregnes hvis det ikke foreligger grunnlag etter skl. § 3-8 eller Avtalelovens § 36». Hennes varsel om at hun ville kunne komme tilbake til saken, er under slike omstendigheter uten betydning for min vurdering av det kravet om avtalerevisjon som denne saken gjelder.
- (61) A har vært bistått av advokat ved avtaleinngåelsen og må forutsettes å ha vurdert fordelene ved et sikkert erstatningsbeløp opp mot ulempene ved å si fra seg muligheten til høyere erstatning dersom den ervervsmessige uførheten skulle bli varig. Etter en samlet vurdering av omstendighetene i saken må hun da etter min mening selv bære risikoen for konsekvensene av at forholdene utviklet seg som de gjorde.

- (62) Jeg er etter dette kommet til at det ikke er grunnlag for å sette til side partenes avtale etter avtaleloven § 36.
- (63) If har vunnet saken. Selskapet har imidlertid ikke fremsatt påstand om dekning av sakskostnader for noen instans.
- (64) Jeg stemmer for denne

DOM:

Tingrettens dom, domsslutningen punkt 1, stadfestes.

- (65) Dommer **Bergh**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (66) Dommer **Matheson**: Likeså.
- (67) Dommer **Bull**: Likeså.
- (68) Dommer **Endresen**: Likeså.
- (69) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

DOM:

Tingrettens dom, domsslutningen punkt 1, stadfestes.

1 Tilføyd av Lovdata.